

Més que una novel·la eròtica:

Una mena d'amor de C.A. Jordana

A. MUNNÉ-JORDÀ

Societat Catalana de Ciència-Ficció i Fantasia

amunnejorda@gmail.com

Resum: A la majoria d'estudis literaris, *Una mena d'amor* (1931) de C. A. Jordana és qualificada de novel·la eròtica. Tanmateix, l'obra de l'escriptor i enginyer ofereix dos altres aspectes molt interessants. D'una banda, per l'ofici de corrector de l'autor, mostra com eren la pràctica de la correcció lingüística i la introducció de la reforma fabriana a les impremtes de l'època. De l'altra, per la seva formació tecnocientífica, presenta la gènesi d'un poema que trenca l'arbitrària i perjudicial divisió cultural entre ciències i lletres.

Paraules clau: literatura catalana, literatura eròtica, literatura tecnocientífica, reforma fabriana, Cèsar August Jordana, *Una mena d'amor*.

More than just an erotic novel: C. A. Jordana's *Una mena d'amor*

Abstract: Most works describe C. A. Jordana's *Una mena d'amor* as just an erotic novel. Yet there are in it as well two very interesting aspects, reflecting the author's double professional nature as writer and engineer. For one thing, his experience as a proof-reader allows him to show how the implementation of Pompeu Fabra's linguistic reform impacted at the time on the printers' practices. For another, his technical and scientific education shows itself in the attempt at writing a kind of poem that would bridge the arbitrary and harmful separation between the sciences and the arts.

Keywords: Catalan literature, erotic literature, technical and scientific literature, Pompeu Fabra's linguistic reform, Cèsar August Jordana, *Una mena d'amor*.

Cèsar-August Jordana, tal com esmenta Carme Arnau, era «enginyer i atret per les ciències exactes» i també «fou corrector de català, el més destacat de l'època, segons Domènec Guansé». ¹ A la novel·la *Una mena d'amor* (1931), qualificada sobretot de novel·la eròtica, que ho és, trobem ben destacadament aquests dos trets de la seva biografia: la curiositat tecnocientífica de l'enginyer i l'ofici de corrector.

Recordem-ne l'argument. Arnau Savall, un jove barceloní de vint-i-cinc anys que fa de comptable de l'empresa del padastre, Jaume Ripoll, ha escamotejat de la caixa sis-centes pessetes, que ha gastat sobretot en Ramona Moreu, cupletista del Coq d'Or, al Paral·lel. Quan el padastre li proposa de fer arqueig, el noi pensa que passarà per

1. C. ARNAU, «Crisi i represa de la novel·la», dins J. MOLAS (dir.), *Història de la literatura catalana*, vol. 10, Barcelona: Ariel, 1987, p. 94.

lladre per aquella misèria, i tant per tant buida la caixa i declara que ha perdut en el joc les cinc mil sis-centes pessetes que falten, ho aprofita per dir que no és digne de continuar vivint a casa del padastre i se'n va amb la butxaca plena. Amb la promesa de les cinc mil pessetes, Arnau aconsegueix que Ramona passi la nit amb ell, però la noia s'hi afecciona, li torna els diners i se'n van a viure junts. Ella deixa el cabaret, però quan el capital minva hi torna, i el noi entra a treballar de corrector a la impremta de Salvador Rumbell. Quan Arnau sap que un gueto ric ronda Ramona, veu que és el seu padastre. Ramona explica que li ha ofert un pis, joies i cotxe amb xofer, li ha dit que té influència amb l'amo d'Arnau, Rumbell, i que pot aconseguir que l'obligui a fer hores extres perquè no els destorbi. Arnau sospita que la feina la hi ha proporcionada el padastre per tenir-lo allunyat de Ramona, i a la impremta Rumbell, el seu cap, ho admet, però ara el vol perquè treballa bé, pensa que com més l'aparti de Ramona més l'afavorirà, i li explica que Ripoll sempre ha estat un viciós, i que el robatori li va ser un alliberament per tornar a fer de les seves. Amb això Arnau es deslliura del remordiment: no ha robat els diners a un home honorable. Quan ho explica a Ramona, la noia no l'entén, i tenen una crisi que provocarà que la xicota accepti l'oferta de Ripoll i trenqui amb el jove. Encara hi ha un últim intent d'acostament, que fracassa, i el noi, sol, es dedica a acabar el poema en què treballava.

1. L'ofici de corrector i la introducció de les normes fabrianes

Al capítol 6, Arnau, entre el remordiment del robatori i el goig de l'amor, quan el capital minva, planeja trobar feina. Ha estudiat el batxillerat i ha fet de comptable, ha llegit i ha intentat escriure. Rebutja tornar a fer de comptable i es planteja fer de periodista. Aleshores s'hi fa trobadís Salvador Rumbell, amo d'una impremta, que té una oferta:

—En Jaume m'ha dit que ets molt entès en això del català. [...] Pel que veig a la impremta, sembla que ningú no sap ben bé com s'ha d'escriure en català. Tinc un linotipista que diu que hi entén i no troba bé cap dels originals que ha de compondre. Els autors dels originals protesten si els els toquen i estan tan avesats a protestar que també s'empipen si els ho deixem tot com ens ho han donat. Tants diners que han dat a en Fabra perquè diuen que ha arreglat tot això, i a casa meva no s'hi coneix. El que em caldria és un pinta prou saberut per fer callar tothom.

—No és pas tan difícil —va dir Arnau—. Qualsevol pinta que se sàpiga la gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans i no es cansi de remenar el Diccionari Ortogràfic del mateix Institut, podrà fer callar el més tibet. Aquests dos llibres contenen tot allò de què ens podem refiar sobre el nostre idioma. Tot el que s'escrigui d'acord amb ells serà correcte mentre no vingui una modificació oficial.

–[...] El que jo necessito és un bon revisor dels originals catalans, que pugui contestar amb solta quan vinguin reclamacions.²

El noi accepta. A la impremta, a més de l'amo i del linotipista bolxevic Miquel, Arnau coneix els directors dels setmanaris *La Unció* i *L'Esgarip*, de què corregeix els originals.

Al capítol 8 trobem una bona mostra de la feina de corrector. Arnau llegeix un original de la clerical *La Unció*: «Les santes potes les alsà el ruc de Sant Patllari quant assolí aquell indret assadegat i donant dues coces a la roca hi va obrir-hi dos furats que n'isqué aigua fresca i regalada». Amb la ploma, entre línies, introdueix la correcció imprescindible: «Les santes potes alçà el ruc de Sant Patllari (quan el sant, assadegat, atenyé aquell indret) i, amb dos guits, va colpir la roca i va obrir-hi dos forats d'on va eixir una aigua fresca i regalada». I encara reconstrueix el paràgraf: «Quan Sant Patllari va arribar, assadegat, en aquell indret, el seu ruc va alçar les santes potes i, amb dos guits, va obrir dos forats a la roca, dels quals va sortir una aigua fresca i regalada».³

També fa observar la tècnica de corregir manuscrits, fets a ploma en rengles atapeïts:

No era pas una tasca fàcil. Els col·laboradors de *La Unció*, com els de *L'Esgarip*, tenien gustos i lletres de menes molt variades. Així, a part de les dificultats de posar una mica d'ordre i de seny en els esplais dels més negats, que eren sovint els més florits, hi havia les dificultats materials de poder encabir les esmenes en lloc avinent. Les roges paraules d'Arnau havien d'esmunyir-se entre ratlla i ratlla, per corredors estretíssims; havien de reduir-se de vegades a porcions microscòpiques.

Totes aquestes dificultats estimulaven encara el zel d'Arnau, que trobava en aquella feina obscura, sovint fatigosa, la satisfacció d'escaure-hi. Sabia que, verament, en donar un ordre català al llenguatge d'aquelles comunicacions, generalment més ben intencionades que discretes, feia un favor a llurs autors, a llurs lectors, i en general a tots aquells que en podien sentir les conseqüències.⁴

De la mateixa manera, informa del caràcter voluntarista de les publicacions de l'època:

La Unció tenia un gran assortit de col·laboradors clericals, més ben intencionats que discrets; *L'Esgarip* rebia una munió d'articles d'obriers lletraferits. Tots escrivièn de franc, pel simple gust de veure's el nom i l'obra en lletra d'impremta. La barator de llurs articles contrastava amb el fervor que posaven a fer-los i amb l'amor propi que mostraven en totes les coses que s'hi referien. Tenien intensa-

2. C. A. JORDANA, *Una mena d'amor*, Badalona: Proa, 1931, p. 91-93.

3. Ibidem, p. 129-130.

4. Ibidem, p. 132-133.

ment l'orgull, si no la tècnica, de l'artista, i no passava dia que Arnau no posés a prova la seva diplomàcia mirant de convèncer autors ressentits de l'escaiença de les seves esmenes.⁵

Incideix encara en els dots diplomàtics que demana la tasca. Brillà, el director de *L'Esgarip*, envesteix sorollosament, mentre que Garreta, el director de *La Unció*, parla baix, en to insinuant: «Ambdós deixaven una impressió desagradable cada vegada que intentaven imposar-se».⁶ Quan Rumbell admet que li va donar la feina a petició de Ripoll per tenir-lo collat, Arnau vol acomiadar-se, però l'impressor li explica que n'està ben content: «Tots aquests saberuts han quedat tapats d'ençà que tu ens manegues el català. Ets més savi que tots, ja t'ho diré. Els fas callar i els deixes contents. Si senties com parlen de tu en Brillà i en Garreta, et sufocaries».⁷

Com l'enginyer Jordana, el corrector Arnau s'interessa pels altres oficis de la impremta.

2. Art i tecnociència, el poema de la màquina

Jordana, enginyer i literat, a la novel·la trenca la nefasta divisió entre ciències i lletres, implantada per alguns sectors del Romanticisme. Així, Arnau, el protagonista, escriu un poema sobre la màquina.

Al capítol 7, un vespre s'entreté mirant el funcionament de la linotip.

Va entretenir-se seguint amb el pensament i l'esguard el trajecte de les matrius de llautó: llur secreta davallada per les canals fins al lloc natural de llur sojorn, llur espavilada sortida al lloc on era composta la ratlla; les veié estretes, transportades per moviments a angle recte fins a ésser encastades al plom, novament transportades on les garfia el braç elevador que les duia als visos que en canalitzaven la pluja metàl·lica.

És cert que fou aquell dia que Arnau va concebre el nucli inicial del seu poema, amb aquestes paraules: *el braç magre, endolat, davalla precis i rapeix les matrius*; però també és ben cert que Arnau a penes va adonar-se'n.⁸

Més endavant, una nit Arnau es desperta entre remordiments pel furt i, divagant, va a parar a la seva composició: *«El braç negre, endolat... endolat?... austerament negre...*

5. Ibidem, p. 137.

6. Ibidem, p. 139.

7. Ibidem, p. 185.

8. Ibidem, p. 111.

així... *davalla precis i rapeix les matrius*... Així, entre els primers vapors de la son, Arnau veia les paraules del primer vers del seu poema».⁹ Ja al capítol 8, quan fa quinze dies que treballa a la impremta, el minyó, tant com a la feina, també es lliura a descobrir el tresor d'interessos de l'ambient.

Si Arnau obria la finestra i treia el cap al corredor descobert podia sentir els sorolls regulars de les minerves i les màquines planes instal·lades als departaments de baix. Sense moure's del seu tamboret sentia la remor de les linotips al departament que un envà de fusta separava del seu.

Des del seu tamboret, Arnau podia seguir, pels sorolls de la linotip més propera, el treball del comunista Miquel. Ara les grosses mans de dits sensitius «picaven» la feina i les matrius davallaven per llurs canals secretes i una a una ocupaven llur lloc a la ratlla. Ara Miquel maniobrava palanques i els cops marcaven el trajecte de les matrius aplegades –amunt, de costat, avall i un cop sec– les matrius besaven el plom –i una mena d'atur; i altra vegada amunt, de costat– i a baix sortia brillant la ratlla de plom i es posava a lloc, mentre a dalt la negra palanca davallada (*el braç magre austerament negre davalla precis i rapeix les matrius de llautó*) aferrava les matrius, les enlairava. Passaven tot d'una, penjant molt serioses, ran dels visos sens fi, fins que la canal escaient les reclamava i Arnau sentia la pluja metàl·lica.

Fascinadora era la fatal precisió de les màquines que us feia pensar en éssers intel·ligents!¹⁰

Al capítol 9 veiem que la impremta és la principal finestra al món per a Arnau. Participa a estimular-li la reflexió el fet que sovint acaba tard de treballar i surt a sopar amb el linotipista Miquel i la seva companya bolxevic Natàlia, amb els quals sovinteja ambients que li afinen l'observació:

En aquelles orgies de pensament solia sorgir, imperiosa, la imatge activa de la linotip. Visió completa del metall ennegrit, amb les zones groguenques del llautó. Visió parcial: la grossa mà de dits experts damunt els quadrats blavencs de les tecles –les matrius de llautó saltant per a formar la ratlla; el braç negre davallant per a garfir les matrius; elevant-les perquè acomplissin el trajecte cap a llurs llocs d'espera. Arnau veia i pensava. De vegades, d'entre la boira on copsava la cosa pensada, sorgia místicament elegida una paraula, un vers del seu poema. De vegades els mots o llur ordre no eren tan decidits en llur naixença. Arnau vacil·lava, temptejava... *El braç magre, endolat davalla precis i rapeix les matrius*... Endolat?... *El braç magre, austerament negre*... *El braç, magre i negre austerament, davalla precis i rapeix les*

9. Ibidem, p. 127.

10. Ibidem, p. 133-135.

*matrius de llautó... S'alcen... S'eleven penjant i es lliuren a les pulsacions que les alcen i empenyen... O bé, com la llengua de la falla d'Isop, la linotip era el més bo i el més dolent de la terra... Digues, amb la teva justesa perfecta, a l'home tip de mentides, tu, linotip... la veritat ben nua, ben crua... I ara què fas? No forges... de plom... amb retallets de veritats una mentida ben grossa?... de veritats...*¹¹

A l'últim capítol, el 12, quan sembla que s'ha consumat el trencament amb Ramona, Arnau esdevé conscient de la seva emancipació i davant l'església de Sant Pau troba el sentit del seu poema, que li permetrà enllestir-lo, i així concloure la redempció:

Pensant ell «temple del poble», el mot «poble» varià de sobte de sentit davant l'esment d'Arnau i se li feu ple de substància, saborós i ric: pruïges i anhels, clams de venjança i crits d'angoixa s'acarreraven vers la màquina que els engolia, elaborava, llançava al món.

Carrer de Sant Pau avall, carrer de Sant Llop amunt, Arnau pensava intensament en el poema de la linotip... «Així tu, idea, t'encastes al plom... Sobirana bellesa del mot on el plom fos es llança de sobte... Expressa't, oh poble! Llança al bell monstre amatent la teva collita de tinta...» Idees, frases, lligams que s'afermaven, nuclis que s'espessien.¹²

11. *Ibidem*, p. 148-150.

12. *Ibidem*, p. 211-212.